

УДК 343.982

В.В. Коваленко

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ
В АДМІНІСТРАТИВНІЙ СПРАВІ**

В статті, на основі аналізу норм діючого Кодексу адміністративного судочинства України та судової практики розглянуто правові та організаційні аспекти призначення судової експертизи при провадженні в адміністративній справі.

Ключові слова: *судова експертиза; предмет експертизи; судовий експерт; ухвала суду.*

В статье, на основе анализа норм действующего Кодекса административного судопроизводства Украины и судебной практики рассмотрены правовые и организационные аспекты назначения судебной экспертизы при производстве по административному делу.

Ключевые слова: *судебная экспертиза; предмет экспертизы; судебный эксперт; определение суда.*

In this article, based on an analysis of the standing Code of Administrative Procedure and the jurisprudence of Ukraine, the legal and organizational aspects of the forensic examination use in the production of administrative proceedings are reviewed.

Key words: *forensic examination; the subject of forensic examination; forensic expert; court decree.*

Аналіз норм діючого Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ), а також практики діяльності адміністративних судів показує, що основною процесуальною формою використання спеціальних знань в адміністративному судочинстві є судова експертиза. Згідно ст. 1 Закону України "Про судову експертизу" судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства.

У процесі розгляду адміністративних справ експертизи іменуються судовими, оскільки вони проводяться на підставі ухвали суду, а висновок експерта є джерелом доказів (ч. 1 ст. 69 КАСУ).

У спеціальній літературі питанням призначення судових експертиз приділяли увагу такі вчені, як Т.В. Авер'янова, Р.С. Белкін, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченко, О.Р. Росинська, М.Я. Сегай, М.Г. Щербаковський та багато інших. Однак, у переважній біль-

шості праць увага авторів акцентувалася на особливостях призначення судових експертиз у кримінальних справах. Питання ж призначення судових експертиз при провадженні в адміністративній справі на належному рівні не розглядалися, що й обумовлює актуальність проведення дослідження за зазначеною тематикою.

В КАСУ України, на відміну від КПК, відсутня норма, яка б передбачала випадки обов'язкового призначення судової експертизи. Відповідно до ч. 1 ст. 81 КАСУ для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу.

Експертиза може бути призначена судом як за власною ініціативою, так і за клопотанням осіб, які беруть участь у справі.

Першим етапом підготовки судової експертизи при провадженні в адміністративній справі, слід вважати тактичне рішення суду про необхідність використання спеціальних знань експертів для встановлення доказових фактів по справі. Таке рішення суд приймає, як правило, у період підготовки справи до судового розгляду. Відповідно до ст. 110 КАСУ підготовку справи до судового розгляду здійснює суддя адміністративного суду, який відкрив провадження в адміністративній справі. Суд, до судового розгляду адміністративної справи, вживає заходи для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку. З цією метою суд може: прийняти рішення про витребування документів та інших матеріалів; навести необхідні довідки; провести огляд письмових та речових доказів на місці, якщо їх не можна доставити до суду; призначити експертизу, вирішити питання про необхідність залучення свідків, спеціаліста, перекладача тощо. Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи, а також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини, що мають значення для справи (ч. 1 ст. 80 КАСУ).

Вивчаючи й вилучаючи різні матеріали суд висуває версії щодо всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи, визначає можливості та перспективи їх експертного дослідження.

У разі призначення ідентифікаційної експертизи наступним етапом підготовки судової експертизи є визначення, пошук, виявлення і вилучення ототожнюючих об'єктів, чи інших порівняльних матеріалів. Однак норма, яка б регламентувала процес отримання зразків для порівняльного дослідження в КАСУ відсутня. Тому, на наш

погляд, КАСУ має бути доповнений статтею (аналогом ст. 199 КПК України), яка б регламентувала порядок отримання зразків для порівняльного дослідження.

Вибираючи момент призначення експертизи потрібно враховувати:

- 1) характер і стан об'єктів, що підлягають експертному дослідженню;
- 2) необхідність наявності порівняльних зразків та інших матеріалів, потрібних для дослідження;
- 3) характер і методи майбутніх досліджень;
- 4) місце проведення експертизи й умови доставляння туди необхідних матеріалів;
- 5) специфічні особливості справи, по якій призначається експертиза, і характер питань, що підлягають вирішенню [5, с. 34; 7, с. 11];
- 6) необхідність вжиття заходів для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку.

Експертиза повинна бути призначена вчасно, а своєчасність, як правило, визначається наявністю у суду необхідних для її проведення матеріалів. Як тільки суд матиме у своєму розпорядженні такі матеріали, експертиза має бути призначена невідкладно.

КАСУ не встановлює терміни проведення судових експертиз. Такі терміни визначені відомчими нормативними актами [3; 9]. Так, в експертних підрозділах МЮ України термін проведення експертизи – 10 діб. В експертних підрозділах МВС України експертизи виконуються за черговістю надходження матеріалів, крім невідкладних випадків, терміном не більше 15 діб, а складні, багатооб'єктні та комплексні експертизи – терміном не більше 1 місяця. Термін виконання експертизи може бути продовжений керівником експертного підрозділу за погодженням з органом чи особою, які призначили експертизу, після попереднього вивчення матеріалів експертизи.

Термін виконання експертизи визначається з дня отримання експертом матеріалів до дня відправлення висновку експерта органу чи особи, які призначили експертизу.

До терміну проведення експертизи не входить час виконання запиту про надання додаткових матеріалів, необхідних для вирішення поставлених перед експертом питань або усунення інших недоліків, допущених органом чи особою, які призначили експертизу.

Зважаючи на викладене, несвоєчасне призначення експертизи може привести до затягування термінів розгляду справи.

При визначенні предмета судової експертизи слід враховувати, що її предмет становлять факти й обставини, встановлення яких вимагає використання спеціальних знань. Останні можуть відноситися до будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Винятком є правові науки. Правильне визначення предмету судової експертизи є дуже важливим, оскільки чітке розмежування кола питань, які підлягають вирішенню експертизою певного виду, визначає межі компетенції експертів, сприяє правильному їх вибору.

Строго кажучи, предмет експертизи визначається питаннями, поставленими перед експертом. Підготовка питань експерту має як процесуальне, так і тактичне значення. Як зазначає В.А. Волинський, визначення кола питань, які підлягають експертному вирішенню, і їх формулювання носять творчий, тактичний, а не технічний характер [1, с. 174].

Відповідно до ч. 2. ст. 81 КАСУ особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Однак, кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначаються судом. Відхилення питань осіб, які беруть участь у справі, суд повинен вмотивувати. Як відомо, неправильна постановка питань призводить до необхідності призначення додаткових або повторних експертиз, що затягує строки розгляду справи. Слід пам'ятати, що за рахунок грамотного формування питань суд визначає обсяг експертного дослідження. Саме тому суттєве значення має кількість питань, поставлених перед експертом, і те, як їх сформульовано.

При формулюванні питань суду доцільно скористатися відповідними довідниками, які містять перелік розв'язуваних тією чи іншою експертизою питань, або допомогою спеціаліста. Питання експерту повинні відповідати таким основним вимогам:

- не виходити за межі спеціальних знань експерта і не мати правового характеру;
- бути визначеними, конкретними та короткими;
- мати логічну послідовність;
- характеризуватися повнотою та мати комплексний характер [8, с. 164].

На наш погляд КАСУ має бути доповнений нормами, які б зобов'язували суд знайомити осіб, які беруть участь у справі, з ухвалою про призначення експертизи та з висновком експерта, що сприяло б об'єктивності вирішення справи по суті.

Важливим етапом призначення судової експертизи є вибір експертної установи або експерта. Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд призначити експертизу і доручити її проведення відповідній експертній установі або конкретному експерту. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості (ч. 3 ст. 81 КАСУ). Якщо ж сторони не дійшли такої згоди, суд обирає експертну установу або експерта на власний розсуд.

Адміністративне судочинство України не обмежує суд у виборі експертної установи. Це питання вирішується з урахуванням виду експертизи, предмету і об'єктів дослідження. При цьому слід враховувати, що відповідно до ст. 9 Закону України "Про судову експертизу", МЮ веде Реєстр атестованих судових експертів. Відповідно до цієї ж статті особа або орган, які призначили судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів, а у випадках, передбачених частиною четвертою статті 7 даного Закону, - іншим фахівцям з відповідних галузей знань. Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, можуть залучатися, крім судових експертів, також інші фахівці з відповідних галузей знань.

Якщо проведення експертизи доручено експертній установі, її керівник має право доручити проведення експертизи одному або кільком експертам, якщо судом не визначено конкретних експертів, у разі потреби - замінити виконавців експертизи, заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи (ч. 4 ст. 81 КАСУ).

Підставою для проведення експертизи в адміністративній справі є відповідна ухвала суду. Оскільки законодавець, при формулюванні вимог до ухвали про призначення судової експертизи при провадженні в адміністративній справі, обмежився лише вказівкою на необхідність попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків (ч. 5 ст. 81 КАСУ), враховуючи загальні правила оформлення судових ухвал, встановле-

ні ст. 165 КАСУ, положення судової практики та підзаконних нормативних актів, ухвала про призначення експертизи при провадженні в адміністративній справі, на наш погляд, має включати такі дані: 1) **вступна частина** із зазначенням: дати і місця постановлення ухвали; номери та назви справи; найменування адміністративного суду; прізвища та ініціалів судді (суддів); імен (найменувань) сторін; 2) **описова частина** із зазначенням: обставин справи, які мають значення для проведення експертизи; суті клопотання про призначення експертизи, її виду та переліку питань, які сторона просить поставити на вирішення експертизи; імені (найменування) особи, що заявила клопотання; якщо інша сторона заперечує щодо призначення експертизи - її аргументи; 3) **мотивувальна частина** із зазначенням: мотивів, з яких суд дійшов до висновків про призначення експертизи; норми закону (ст. 81 КАСУ), якою керувався суд, постановляючи ухвалу; 4) **резолютивна частина** із зазначенням: виду експертизи, щодо призначення якої виноситься ухвала; прізвища експерта або назви установи, експертам якої доручається проведення експертизи; питань, які виносяться на вирішення експертів; переліки об'єктів, що підлягають дослідженню (у тому числі порівняльних зразків та інших матеріалів, направлених експертів, або посилання на такі переліки, що містяться в матеріалах справи); інших матеріалів справи, що надаються експертів для ознайомлення; вказівки на роз'яснення експерту його прав і обов'язків, передбачених ст. 66 КАСУ; попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків [4].

Розглянуті положення, на наш погляд, сприятимуть удосконаленню правових та організаційних засад діяльності адміністративних судів щодо підготовки матеріалів та призначення судових експертиз при провадженні в адміністративній справі.

Використана література:

1. Волинский В. А. Криминалистическая техника: наука-техника-общество-человек / В. А. Волинский. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - 311 с.
2. Закон України "Про судову експертизу" від 25.02.1994 р. № 4038а-XII (із змінами і доповненнями станом на 09.09.2004 р.) // Комп'ютерна правова система "Ліга: Закон".
3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки матеріалів та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ МЮ Укра-

їни від 08.10.1998 р. № 53/5 (із змінами і доповненнями станом на 01.06.2009 р.) // Комп'ютерна правова система "Ліга: Закон".

4. Коваленко В. В. Структура та зміст ухвали про призначення судової експертизи при провадженні в адміністративній справі // Інформаційне забезпечення розслідування злочинів у сучасних умовах: Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. Спец. випуск № 3 / В. В. Коваленко. - Луганськ, РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - С. 60-62.

5. Коваленко Е. Г. Использование экспертных знаний в деятельности органов внутренних дел по предупреждению хищений социалистического имущества: Учеб. пособие / Е. Г. Коваленко. - К., 1990. - 87 с.

6. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / [Ківалов С. В., Харитонов Є. О., Харитонova О. І. та ін.]; За ред. С. В. Ківалова, О. М. Пасенюка, О. І. Харитонovої. - К.: Правова єдність, 2009. - 656 с.

7. Крылов И. Ф. Пути развития тактики экспертизы // Сборник научных работ / И. Ф. Крылов. - Вильнюс, 1968. - Вып. 3. - С. 7-21.

8. Настільна книга слідчого: [Наук. практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. - 720 с.

9. Про затвердження Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України: Наказ МВС України № 682 від 30.08.1999 р.

УДК 35.086

Л.С. Єрмоленко-Князева

СПІВВІДНОШЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ З АДМІНІСТРАТИВНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу нормативно-правових актів здійснено співвідношення дисциплінарної відповідальності з адміністративною, визначено відмінності та правозастосування у діючому законодавстві.

Ключові слова: *адміністративна відповідальність, дисциплінарна відповідальність, проступок, злочин, дисципліна.*

В статье на основе анализа нормативно-правовых актов осуществлено соотношение дисциплинарной ответственности с административной, определены различия и правоприменения в действующем законодательстве.

Ключевые слова: *административная ответственность, дисциплинарная ответственность, проступок, преступление, дисциплина.*